

SURİYELİLERE YÖNELİK ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ÜZERİNE BİR SOSYAL AĞ ANALİZİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ ¹

Enver MENGÜ ²

Özet

2011 yılında çıkan iç savaşa müteakiben Suriye’den Türkiye’ye doğru gerçekleşen kitlesel göç hareketinde 10. yıl geride kaldı. Bu 10 yılı aşan süreçte dönemsel olarak bazı aktörler değişim gösterse de sürecin başından beri Türkiye’de sivil toplum kuruluşları aktif rolünü sürdürmüştür. İnsani yardımdan eğitime, hukuktan medyaya, sağlıktan sosyal hizmetlere kadar birçok alanda yaptıkları faaliyetlerle sivil toplum kuruluşları, Suriyelilerin maruz kaldıkları hızlı toplumsal değişimin yıkıcı etkilerini azaltmaya çalışmışlardır. Bu noktada birden fazla alanda çoklu hizmetler yürütme mecburiyeti sivil toplum kuruluşları arasında zımni bir birliktelik ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma kapsamında da söz konusu koordinasyon ve işbirlikleri üzerinden sivil toplum kuruluşları arasında gelişen birliktelikler sosyal ağ analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Geçtiğimiz 10 yıla dönük olarak İstanbul’da Suriyelilere yönelik çalışan sivil toplum kuruluşları üzerine yapılan araştırma, toplamda 75 tane sivil toplum kuruluşuyla gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak anketin tercih edildiği araştırmada, elde edilen verilerden Gephi programı kullanılarak sosyal ağ haritaları çıkarılmıştır. Buna göre de uluslararası sosyal ağ haritasına göre Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR)’nin, ulusal sosyal ağ haritasına göre Türkiye Kızılay’ın ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)’nin ağ merkezleri oluşturduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum, STK, Suriyeliler, Göç, Sosyal Ağ

¹ Bu makale “Suriyeli Göçü Bağlamında Sosyal Hizmetlerin Sivil Örgütlenmesi ve İşleyişi: İstanbul’daki Gönüllü Kuruluşlar Üzerine Bir Karma Yöntem Araştırması” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

² Enver MENGÜ, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Öğrencisi, envermengü@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6871-688X

A SOCIAL NETWORK ANALYSIS ON NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS WORKING FOR SYRIANS: THE CASE OF ISTANBUL ³

Enver MENGÜ ⁴

Abstract

It has been 10 years since migration from Syria to Turkey as a consequence of the civil war in 2011. Although organizations changed during this 10-year migration management process, non-governmental organizations were significant in Turkey since the beginning of the process. Non-governmental organizations with their activities which are from humane aid to education, law to media, health to social services, tried to reduce the destructive effects of social changes that Syrians are exposed to. Moreover, obligations which are supposed to combine multiple services in multiple domains, revealed the need for an implied association between non-governmental organizations. Within this research, the cooperation between non-governmental organizations through coordination and collaboration has been discussed with the social network analysis method. For the past 10 years, the research on non-governmental organizations working for Syrians in Istanbul was achieved with 75 organizations. In the research, survey was preferred as a data collection tool, social network maps were created from the data obtained by using the Gephi program. According to the international social network map, the United Nations High Commissioner for Refugees (UNCHR) and according to the national social network map, Turkish Red Crescent and IHH Humanitarian Relief Foundation have established network centers.

Keywords: Civil society, NGO, Syrians, Migration, Social Network

³ This article was produced from the doctoral thesis named “Civil Organization and Functioning of Social Services in the Context of Syrian Migration: A Mixed Method research on Voluntary Organizations in Istanbul”

⁴ Enver MENGÜ, Istanbul University-Cerrahpaşa, Graduate Education Institute PhD Student, envermengu@gmail.com, ORCID: [0000-0001-6871-688X](https://orcid.org/0000-0001-6871-688X)

GİRİŞ

1980 sonrası dönem, bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerin küresel düzeyde sosyal yapıya olan etkisinin görünür olduğu özgün bir tarihsel dönemdir. Akademik çalışmalarda kurulan birçok cümlelerin de dayandırıldığı bu küresel etki, sosyal yapı okumalarında anlamlı bir kilometre taşına işaret etmektedir. Söz gelimi bilgi toplumu veya postmodern toplum tanımlamaları esasında kuşatıcı devlet karşısında küresel bilgi ağıyla bir araya gelmeye başlayan vatandaşları öne çıkaran yeni sosyal yapı anlamına karşılık gelmektedir (Çaha, 2016: 86). Ayrıca söz konusu bilgi ağları, uzak ülkelerdeki refah durumunun genç nüfus arasında duyulmasına ve artan ulaşım imkanlarıyla da insan hareketlerinin hız kazanmasına olanak tanımıştır (Erder, 2017: 126). “Doğup büyüdüğü vatani” bırakma düşüncesi ise bu bağlamda yeni sosyal yapının insanları için anlamlı bir karşılık bulmamaktadır. Çünkü artık her geçen gün ufkunu genişleten insanlar küresel değerlere erişebilmekte ve bugün artık ulusun da sınırlarının dışına çıkabilmektedir. Günümüzde artık kişinin grupsal, ulusal ve küresel vatandaşlıklarından bahsedilebilmektedir (Çaha, 2016: 87).

Benzer dönemsel makro etkinin sivil toplum kuruluşları için de söz konusu olduğu görülmektedir. Nitekim sosyal politika geliştirme konusunda sivil toplum kuruluşlarının rolü, küreselleşme sürecinin genişlemesiyle birlikte büyümeye devam etmektedir. Yeni dönemde devlet-STK-özel sektör ortaklığı artmış ve refah sisteminde sivil toplum kuruluşlarının etki alanı genişlemiştir (Akatay ve Harman, 2017: 96). Bu anlamda refah devleti anlayışından refah çoğulculuğu anlayışına geçişle birlikte devletin refahı tamamlayıcı kurumlar olarak sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirdiği yeni modele “refah karması” (Özdemir, 2007: 375) tanımlaması yapılmaktadır. Diğer taraftan refah karması yaklaşımıyla STK’ların devletin yerine ikame edildiği savıyla söz konusu değişimin olumsuz olarak okunduğu da görülmektedir (Sarıpek, 2017: 82-83). Bu durumu Buğra, hak temelli sosyal politikadan hayırseverlik temelli sosyal politikaya geçiş şeklinde ifade etmektedir. Hayırseverlik temelli yaklaşım, yoksulun ücret karşılığı çalışarak topluma dahil olması gerektiğini savunur ve ihtiyacın ortaya çıkması durumunda ise kamu kaynaklarını kullanmak yerine hayırseverlik üzerinden çözmeye çalışır. Hak temelli yaklaşım ise meseleyi sosyal veya insani bir mesele olarak görmek yerine politik bir sorun olarak görür ve toplumun bir ferdi olarak toplumsal yaşama katılması hususunda sahip olduğu hakları bulunduğunu ifade eder ve bu hakları karıştırmada da siyasi aktörlerin sorumluluklarına gönderme yapar (Buğra, 2013: 12-13). Hak temelli yaklaşımda sosyal yardım hukuki sorumluluk çerçevesinde ele alınmakta ve sosyal yardım almanın ihtiyaç sahibi kimselerin hakları olduğu ifade edilmektedir. Ancak sivil top-

lumun gönüllü sorumluluk çerçevesinde yapmakta olduğu yardımların kesilmesi durumunda hukuki bir bağlayıcılığı bulunmadığı için ihtiyaç sahibine yönelik bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır (Atatanır, 2019: 168). Bu noktada devletin bu hakları hayata geçirme sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak her zaman hukuki açıdan güvence altına alınmadığı görülmektedir (Ife, 2008: 32). Hatta söz konusu yapısal değişimin sosyal hizmetlerin tarihinde bir “geri dönüş” bile içerdiği ileri sürülmektedir (Taşgın ve Özel, 2011: 176).

Sivil toplumun literatürde aktarılan önemi ve büyüyen rolü esasında 2011 yılında Suriye’de çıkan iç savaşın ardından Türkiye’ye doğru yönelen Suriyeli göçü dalgasında somut olarak su yüzüne çıkmıştır. Nitekim Batılı ülkelerin destek yerine söylem ürettiği (Erdoğan, 2018: 10), mülteci statüsüne sahip olmadıkları için de uluslararası kuruluşların uzun süre müdahil olmadığı (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 73) Suriyeli göçü sürecinde, Türkiye yönetimi büyük ölçüde AFAD ve Kızılay öncülüğünde STK’lardan aldığı destekle bu insani krizi sırtlanmış oldu (Erdoğan, 2018: 7). Ancak kitlesel göç hareketlerinin günümüzde kazandığı yeni dinamikler bize göstermektedir ki artık mevcut kural ve kurumlarla bu göç hareketliliğinin yönetilmesi mümkün değildir (Erder, 2017: 127). Buradan yaklaşımla söylenebilir ki gerek niceliksel büyüklüğü gerekse de ihtiyaçlar bağlamında niteliksel çeşitliliği bu düzeyde büyük bir göç dalgası için sivil kuruluşların ciddi güç birlikteliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Güç birlikteliği kurması beklenen sivil toplum kuruluşlarının da tıpkı hükümetler gibi Suriyeli meselesinde sahadan gelecek ampirik verilere şiddetle ihtiyaç duyduğuna dikkat çekilmektedir (Sirin ve Aber, 2018: 2). Bu araştırma kapsamında edindikleri güçlü rol doğrultusunda sivil kuruluşların ne düzeyde koordinasyon ve işbirliği geliştirdikleri, bu koordinasyon ve işbirliklerinde dikkat çeken noktaların neler olduğu, bu bağlamda hangi kuruluşların öne çıktığı sahadan veriler ışığında ortaya konulacaktır.

Yine Yeniden Sivil Toplum

Sivil toplum kavramının Türkiye gündemine girme sürecinin biri iktisadi ve dışsal, diğeri fikri ve içsel olmak üzere iki temel dayanağı bulunmaktadır. İlk olarak ülkede kullanılan devletçi ve planlı ekonomi politikasından uluslararası değişim dalgasıyla birlikte özel sektör ağırlıklı ve piyasa ekonomisine geçildi. Bu da merkezietçi siyasal yapıyı ciddi anlamda dönüştürdü ve dolaylı olarak sivil toplumu yeni yapının aktörü haline getirdi (Çaha, 2016: 74-75). İkinci olarak sivil toplum, devletin müdahale alanının dışında yer aldığı için bireylerin kendi başlarında yönlendirici güç olmaları anlamıyla sosyalizmin projesi göründü ve ülkedeki bir grup aydın tarafından önemli bir zemin olarak öne çıkarıldı (Acar-Savran, 2013: 18-19). Böylelikle sivil toplum ülke gündeminde ilk defa görünür olmaya başladı. Sivil toplumu dönemsel olarak Türkiye gündeminde üst sıralara taşıyan iki gelişme olmuştur. İlki 1996 yılında Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınma dizisi içinde İstanbul’da düzenlediği Habitat Konferansı (Gümüş, 2008: 13-14), ikincisi ise sivil toplumun varlığı

veya etkinliği üzerine birçok tartışmanın yürütüldüğü Türkiye'nin Avrupa Birliğine girme sürecidir (Aktay, 2008: 57). Bu iki dönemde sivil toplum üzerine hızla yükselen ilginin daha sonrasında nispeten azaldığı yapılan organizasyon ve yayınlardan da anlaşılmaktadır.

Sivil toplumun tanımı onu ele alan yazarların yaklaşımlarına göre değişkenlik göstermektedir. Bazı yaklaşımlarda ortaklık olarak ifade edilen sivil toplum, bazı yaklaşımlarda askeri olmama hali olarak, bazı yaklaşımlarda kültür ve medeniyet olarak, bazı yaklaşımlarda ise burjuva toplumu olarak ifade edilmektedir (Mardin, 2020). Genel kanı ise insanların gönüllü olarak bir araya gelip toplumsal yapıda değişim oluşturma çabasına işaret etmektedir (Aktay ve Harman, 2017: 1-2). Benzer şekilde sivil toplum organizasyonları için kullanılan kavramsallaştırmalarda da ciddi değişkenlik dikkat çekmektedir. Bu anlamda hayır sektörü (Sellümi, 2016: 48), kar amacı gütmeyen kuruluş (Özdemir, 2004: 133-134), gönüllü kuruluş (Öner, 2004: 6), üçüncü sektör (Sellümi, 2016: 73) gibi çeşitli kavramsal kullanım tercihleri öne çıkmaktadır. Sivil toplum yapılarına yönelik farklı tanımlamaların esasında sivil yapılanmalarının temel amaç ve faaliyet alanlarındaki farklılıklara dayandığı ifade edilmektedir (Şenkal, 2003: 101). Yine genel kullanım Batıdaki hükümet dışı kuruluşlar (NGO) şeklindeki genel çatının bir muadili olarak görünen sivil toplum kuruluşu (STK) yönündedir. Ancak STK kavramsallaştırması da sivil toplumu, kuruluş olmakla sınırlandırdığı gerekçesiyle büyük bir kabul içermemektedir (Aslan, 2010: 279). Ayrıca sivil toplum kuruluşu kavramıyla, devlet dışında olma durumu esas alınarak birbirinden yapısal farklılıkları bulunan büyük ve heterojen bir yapı ortak bir şemsiye altına alınmaktadır. Nitekim Türkiye'de örgütlenme biçiminde üyeliğin zorunlu olduğu odalar ve sendikalar, iktidar olana kadar da siyasi partiler sivil toplum kuruluşu olarak kabul edilmektedir. Ancak kavramsal kargaşalar bu çalışmanın sınırlarının dışına çıkmaktadır ve bu çalışmada yaygın kullanım olan sivil toplum kuruluşu tercih edilmiştir.

Türkiye'de meslek odası, baro, sendika ve konfederasyon gibi farklı unsurları olmakla birlikte sivil toplum teşkilatlanmasının ağırlığını dernek ve vakıflar teşkil etmektedir. Halihazırda 116.134 tane aktif faaliyet sürdüren dernek (İçişleri Bakanlığı, 2022) ve 6.341 tane aktif faaliyet sürdüren vakıf (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022) bulunmaktadır. Dernek ile vakıf arasındaki temel ayrım ise üyelikte yatmaktadır. Dernekler üyeleriyle var olurlar ve bu üyelerin hakları Medeni Kanun tarafından düzenlenmiştir. Vakıflar ise gerçek veya tüzel kişilerin mal veya haklarını belirli bir amaca matuf kılmasıyla teşekkül etmektedir (Aktay ve Harman, 2017: 68-69). Türkiye'de derneklerin ve vakıfların ağırlığını oluşturduğu sivil toplum kuruluşlarını coğrafi alana göre üç ölçekte sınıflandırmak mümkündür (Tuncel, 2011: 81-84). İlk ve küçük düzeyli olarak hemşehri dernekleri gibi faaliyeti belirli bir coğrafi sınıra dayanan yerel ölçekli sivil toplum kuruluşları gelmektedir. İkinci ve orta düzeyli olarak kuruluş amacına göre doğal çevreyi koruma, politik etki oluşturma veya mesleki dayanışma

sağlama gibi ülke çapında faaliyet gösteren ulusal ölçekli sivil toplum kuruluşları yer almaktadır. Üçüncü ve büyük düzeyli olarak genişleyen iletişim kanallarını etkin kullanarak sosyal, politik veya ekonomik faaliyetlerini sınır ötesine taşıyan uluslararası ölçekli sivil toplum kuruluşları gelmektedir. İlk olarak II. Dünya Savaşından sonra, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi ulus üstü yapılanmaların uluslararası zeminde konuşulur hale getirdiği sivil toplum (Çaha, 2016: 79) küreselleşme ve ve dahi teknolojik gelişme imkanlarının yardımıyla her geçen gün etkisini artırmaktadır. Diğer taraftan sorunların uluslararasılaşması nedeniyle sayıları artan ve ulus devlet modelinin aşınmasında araçsal bir işlevi bulunan (Emre, 2008: 90-91) uluslararası sivil toplum kuruluşları, ülkelerin siyasi ve toplumsal yapılarına doğrudan etkide bulunma anlamında “sızma yöntemi” olarak da kullanılabilir (Sellümi, 2016: 186). Bu bağlamda özellikle insan hakları ve kültürel çalışma yapan uluslararası sivil toplum kuruluşlarına dikkat çekilmektedir.

Suriyeli Göçünde Sivil Toplum

Türkiye’de sivil toplumu daha önce iki dönem gündemleştiren gelişmelere bakıldığında Birleşmiş Milletlerin aktör olarak sivil toplumu güçlendirme mücadelesi ve Avrupa Birliği sürecinde tabiri caizse kusur olarak görünen eksikliklerin giderilme çabası dikkat çekmektedir. Buradan bakıldığında her iki dönemde de Türkiye’deki sivil toplum gündemine oryantalist bakış açısıyla dışsal itkinin yön verdiği görülmektedir (Aktay, 2008: 57). Ancak son dönemde Türkiye’de sivil toplumu yeniden gündem haline getiren içsel bir itki ve yeni bir gelişme olarak Suriyeli göçü öne çıkmaktadır. Çünkü her ne kadar ilk günden beri devletin gündeminde yer alıyor olsa da (Erder, 2017: 128) ve devlet kurduğu mülteci kampı standartlarıyla uluslararası alanda büyük övgüler kazansa da (Kirişçi, 2014: 15), Suriyeli göçünün devlet nezdinde doğrudan muhatabı olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) bile 11 Nisan 2014’te, yani Suriye göçünün 3. yılında kurulmuştur. Bu noktada yarı resmi devlet kurumlarının sürece baştan beri dahil olmasının yanında kamuda kurumsal teşkilatlanmanın arkadan geldiği görülmüştür. Diğer taraftan Arap Baharında görünen diğer ayaklanmalarda halkın taleplerinin tarafında olan uluslararası kurumlar, Suriye’deki uzayan ve karmaşıklaşan süreçle birlikte Suriye halkının dostlarıyla Suriye rejiminin dostları şeklinde adeta ikiye bölünmüşlerdir (Erdoğan, 2018: 242). İnsani bir kriz halini alan Suriyeli göçü bir anlamda Türkiye’de sivil toplum kuruluşları için zorunlu ve önemli bir sınama oluşturmıştır.

Suriyeli göçünün ilk dalgası Esad rejiminin zulmünden kaynaklanırken daha sonra bu dalga örgütlerin oluşturduğu kaosla büyümeye başlamış, sınır hattında var olan kaçakçılık tecrübesiyle de büyümeyi sürdürmüştür (Erdoğan, 2018: 8-9). Büyümenin yönünü Türkiye’ye yönelten faktör ise göç kuramlarında ifade edilen göç ağları olmuştur. Nitekim göç için sıklıkla iş, aile/akraba ve yasal olmayan ağların kaynaklık teşkil ettiği aktarılmaktadır (Boyd

ve Nowak, 2012: 79-82). Bu noktada kaynak ülke ile hedef ülke arasında ilk göçmen grup tarafından ağlar kurulur ve bu ağ göçte gittikçe büyüyen bir zincire yol açar (Adıgüzel, 2016: 31). Suriyeli göçünde de tanık olunan bu ağ ilişkisinde yoğunluk aile/akraba ağları olmakla birlikte yasal olmayan ağların da etkisi büyük olmuştur. 2014 yılına gelindiğinde ise Türkiye’de sayı 1,5 milyonu aşmış ve göçün Yunanistan’a yönelmesiyle Suriyeli göçü Avrupa’nın gündemine girmiştir. Bu dönemde kapıların açılması tehditleriyle uluslararası arenaya taşınan (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 90) Suriyeli göçünde bu ikinci dönem, esasında artık Türkiye’nin kurumları ve kaynaklarıyla kapasitesini aştığının göstergesi olmuştur (Erder, 2017: 129). Bu göç dalgasını Yunanistan sınırında durdurma ve Türkiye’yi tampon bölge olarak konumlandırma stratejisinin bir parçası olarak Avrupa’nın 3 milyar euro desteğin (Erdoğan, 2018: 255), sivil toplum kuruluşlarına doğrudan etkisi olmuştur. Çünkü projelerine aldıkları uluslararası kuruluşların fonlarıyla birçok yeni STK açılmış veya birçok STK ise çalışma alanını Suriyelilere yöneltmiştir (Mackreath ve Sağınç, 2017: 22). Böylelikle ihtiyaç sahibi kişi açısından bakıldığında kişilerin toplum içinde işlevlerini artıran “bakım” hizmetleri, iktidar açısından bakıldığında ihtiyaç sahibi kimselerin toplumsal düzene ilişkin tehditlerini gideren “kontrol” hizmetleri (Thompson, 2017: 40) üzerinden sivil toplum kuruluşları Suriyeli göçünde büyük rol oynamıştır.

Gerçek hayatta maruz kaldığımız sorunlar esasında günlük yaşamı organize eden kuramsal yapının birer yansıması görünümündedir (Kucur, 2021: 13). Gerek ülkelerin Suriyeli göçünde maruz kaldığı, gerekse de Suriyelilerin göç sürecinde maruz kaldığı sorunlar kuramsal yapıyı yeniden düşündürmektedir. Nitekim Suriyeliler, ülkesindeki korku nedeniyle “zorunlu” göç ettikleri için mülteci tanımına (Çiçekli, 2009: 43) yakın dursa da 1951 Cenevre Sözleşmesinin hükümleri gereğince Türkiye koyduğu “coğrafi çekince” nedeniyle mülteci olarak tanımlanamamaktadır (BMYK, 2013: 23). Çünkü göç dalgalarına yönelik savunmacı bir tavır olarak ülkelerin mülteci statüsünde gösterdikleri seçici davranışın bir benzerini Türkiye göstermiştir (Doğan, 2021: 11). Konuya Suriyeliler açısından bakıldığında ise göç deneyiminin içerdiği sorunlar bir matruşka görünümündedir. Hem göç sürecinin kendisi, hem göç edilen yerde yaşanan olumsuzluklar hem de göç sonrası geriye dönük arayışlar göstermektedir ki göçün bizatihi kendisi göçmenler için bir sorun alanıdır (Collett, 2004: 79). Bu noktada fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları, çocuk istismarı, aile içi şiddet, yaşlı bakımı, madde bağımlılığı ve çeteleşme öne çıkan göçmen sorunlarıdır (Balgopal, 2000: x). Bu sorunlar karşısında ise her yaş grubu aynı şekilde etkilenmemekte, özellikle yaşanan ani değişimlere ilişkin daha önceden deneyimleri olmadığı için çocukların etkilenmesi daha derin olabilmektedir (Hart, 2009: 355). Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının özellikle göçmenlerin ülkeye alımından ülkeye uyumuna, ülkede temsilinden ülkeler arası bağlantı kurmasına kadar çok boyutlu anlamlı işlevleri bulunmaktadır (Cordero-Guzmán, 2005: 902-907). Özellikle göçmen hayatında kritik öneme sahip olan bağlantıların ve kolaylaştırıcıların

da yine sivil toplum kuruluşları tarafından göçmenlere sağlandığı görülmektedir (Ager ve Strang, 2008: 170).

Benzer şekilde siyasi hesapların büyüterek insani bir kriz haline getirdiği Suriyeli meselesinde sürecin başından beri STK desteği çok büyük olmuştur. Bu STK'lar içindeyse en fazla desteği “inanç” temelli STK'lar vermiş, “hak” temelli STK'lar ise uluslararası kuruluşların destekleriyle ciddi faaliyet yürütmüştür (Erdoğan, 2018: 253). Büyük çoğunluğunu İslami duyarlılığa sahip olan gönüllü kuruluş çalışmalarının oluşturduğu bu sivil ayağın (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 75; Çorabatır ve Hassa, 2013: 20) insani yardımdan sağlığa, eğitimden hukuka, medyadan sosyal hizmetlere geniş bir yelpazeye dağıldığı görülmektedir. Suriyeli göçmen grubunun çeşitli olması ve dağınık yerleşmesi benzer şekilde Suriyelilerle çalışan sivil toplum kuruluşları arasındaki çeşitliliği ve dağınık yerleşmeyi anlamlı hale getirmektedir (Erder, 2017: 130). Söz konusu dağınıklığın ne boyutta bilgi ve deneyim paylaşımı içerdiği ise bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Geçtiğimiz 10 yıla dönük olarak İstanbul'da Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının aralarındaki ilişki ağları üzerine yapılan bu çalışmada sosyal ağ analizi yöntemi tercih edilmiştir. Sosyal ağ analizi yöntemini sosyal bilimlerde kabul ettiren kişi sosyal psikolog Jacob Moreno olarak kabul edilmektedir. Moreno, 1930'larda Hudson kız yetiştirme yurdundan kaçan kızların kaçma sebepleri üzerine yaptığı incelemesinde, kızların yakın ve uzak arkadaşlarına ilişkin elde ettiği bulgulara göre kaçma eylemlerinin arkasında bireylerin kendisinden daha çok bireylerin toplamının itici gücü bulunduğunu tespit etmiştir (Gençer, 2017: 22). Daha sonra sosyal ağ analizi yöntemi, sosyolojiyi matematik diliyle ele alan Harrison White tarafından geliştirilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. White'ın katkılarıyla sosyal ağ kuramı, bir ağ yapısı içerisinde konum, boyut ve şekil üzerinden ilişki analizlerinde bulunma imkanı vermektedir (Neuman, 2020: 160-161). Sosyal ağ analizi ayrıca araştırma sürecinde insanların bir “kıyma makinesi” (Barton, 1968: 1) içinden geçmesini engelleyerek araştırmacıya bağlamsal anlam olanağı tanımaktadır. Bu sebeple de sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkileri varlık, yoğunluk ve çeşitlilik üzerinden ele alma imkanı tanıdığı için çalışmada sosyal ağ analizi yöntemi kullanılmıştır.

Sosyal ağ analizinde kullanılacak veriler için anket, arşiv kayıtları ve web tabanlı olarak sık kullanılan 3 veri toplama aracı bulunmaktadır. Bu araçlar içinde tek bir zamanda var olan ilişki ağlarını kesitsel olarak değerlendirme imkanı verdiği için (Ağcasulu, 2018: 1918) araştırma kapsamında da veri toplama aracı olarak anket tercih edilmiştir. Anketin uygulanacağı saha ise göç alanında profesyonel olarak görev alan 3 saha çalışanıyla birlikte belirlenmiştir. Bu 3 saha çalışanı, yöntemde beklenen anahtar kişi (Suri, 2011: 66) rolünü

gerçekleştirmiştir. Buna göre İstanbul’da Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları üzerine bir liste hazırlanmış ve bu liste doğrultusunda anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Sosyal ağ analizinde anket verilerine kaynaklık eden sorular iki biçimde tanımlanabilmektedir. Yönlü (asimetrik) veri ilişkisinin doğrultusunu gösterirken, yönsüz (simetrik) veri ilişkisinin varlığını veya yokluğunu göstermektedir. Örneğin borç alan ile veren arasındaki ilişki yönlü veriye, evlilik ilişkisi ise yönsüz veriye örnektir (Gençer, 2017: 26). Çünkü borç alan ile veren arasındaki ilişki bir yön içerirken evlilik ise var veya yok olma durumunu ifade etmektedir. Bu noktada araştırmanın başlangıcında tüm verilerin yönlü olması, yani hangi kuruluşların ne yönde ilişki geliştirdiklerinin ortaya konması hedeflenmiştir. Ancak gerek uluslararası kuruluşların araştırmaya ilgi göstermemesi, gerekse bazı sivil toplum kuruluşlarının veri paylaşımında oldukça kısıtlayıcı davranması nedeniyle yönsüz ilişki geliştirmek gerekmiştir.

Sosyal ağ analizi kapsamında elde edilen verilerden ağ yapısında yer alan aktörleri ve aralarındaki ilişki ağlarını ortaya koyan ağ haritalarına sosyogram denir. Sosyogramda araştırmacı yorumlama imkanını en fazla veren haritayı kullanma seçeneğine sahiptir (Ağcasulu, 2018: 1920). Bu araştırma kapsamında da ilki uluslararası sosyal ağ haritasını, ikincisi ise ulusal sosyal ağ haritasını ortaya koyan 2 adet sosyogram çıkarılmıştır. Sosyogramlarda genel görünüme tüm ağlar, ilişkilerin yoğunlaştığı düğümlere ise ego ağları isimlendirilmesi yapılmaktadır. Eğer veri çok büyükse belirli merkezlere odaklanarak ego ağı analizi yapmak mümkündür (Ağcasulu, 2018: 1917). Ancak araştırma kapsamında veriler yorumlama imkanı sağlayacak sınıra sahip olduğu için hem tüm ağlar hem de ego ağlar analiz birimi olarak ayrı ayrı kullanılmıştır. Değerlendirme sürecinde ise ağ yapılarını görselleştirmek için geliştirilmiş olan yazılımların en önde geleni olarak (Gençer, 2017: 31-32) Gephi programından faydalanılmıştır. Gephi programı aracılığıyla tüm ağlar ile ego ağlar tespit edilmiş ve elde edilen görseller bulgular başlığı altında ele alınmıştır.

BULGULAR

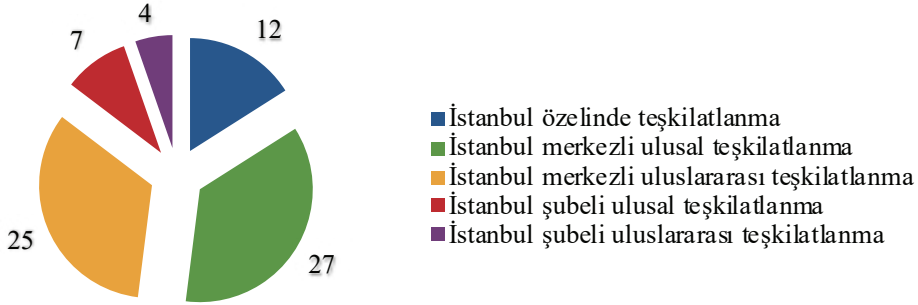
İstanbul’da 10 yıla dönük olarak Suriyelilere yönelik çalışan sivil toplum kuruluşlarına ilişkin bulguları, sivil toplum kuruluşlarının yapısına ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla kurduğu ağ ilişkisine göre iki başlık altında ele almak anlamlı olacaktır.

Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen sivil toplum kuruluşlarının 12 tanesinin (%16) İstanbul özelinde teşkilatlandığı, 27 tanesinin (%36) İstanbul merkezli ulusal teşkilatlandığı, 25 tanesinin (%33,3) İstanbul merkezli uluslararası teşkilatlandığı, 7 tanesinin (%9,3) İstanbul şubeli ulusal teşkilatlandığı, 4 tanesinin (%5,3) ise İstanbul şubeli uluslararası teşki-

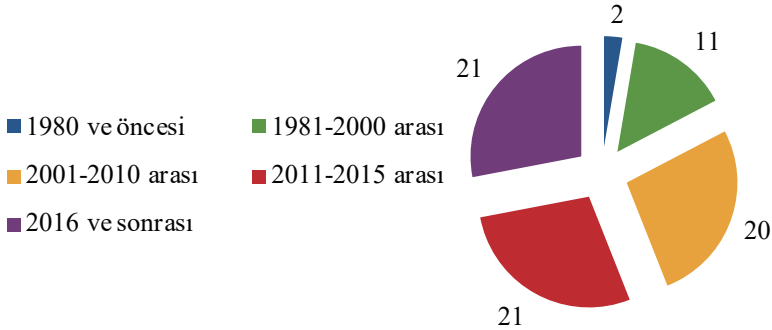
latlandığı görülmüştür (Grafik-1).

Grafik 1: Sivil Toplum Kuruluşlarının Teşkilatlanma Yapısına Göre Dağılımı

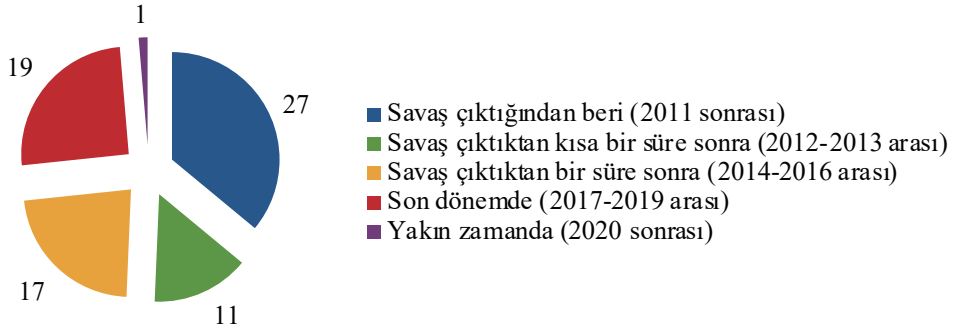
Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet sürelerine bakıldığında (Grafik-2), yalnızca 2 tanesinin (%2,7) 1980 öncesinde faaliyete başladığı, 11 tanesinin (%14,7) 1981-2000 yılları arasında faaliyete başladığı, 20 tanesinin (%26,7) 2001-2010 yılları arasında faaliyete başladığı, 21 tanesinin (%28) 2011-2015 yılları arasında faaliyete başladığı, yine 21 tanesinin (%28) de 2016 ve sonrasında faaliyete başladığı anlaşılmaktadır.

Grafik-2: Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyet Yıllarına Göre Dağılımı

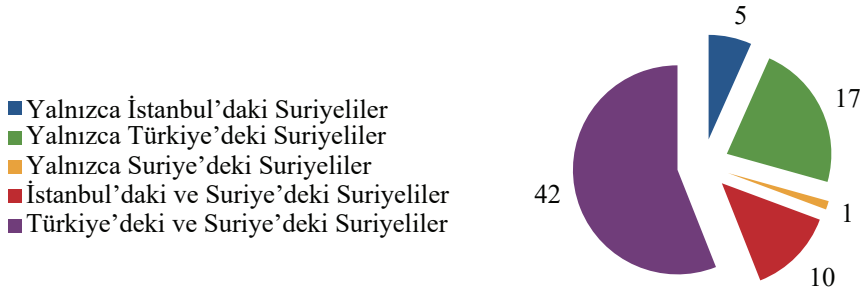
Grafik-3'te görüldüğü üzere savaş çıktığından beri Suriyelilere yönelik çalıştığını belirten sivil toplum kuruluşlarının sayısı 27 (%36), savaştan kısa bir süre sonra çalışmalara başladığını belirten sivil toplum kuruluşlarının sayısı ise 11 (%14,7) olarak görülmektedir. 2017 sonrası sürece bakıldığında ise Suriyelilere yönelik çalışan sivil toplum kuruluşlarının sayısının toplamda 20 (%26,7) olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 3: Gönüllü Kuruluşların Suriyelilere Yönelik Faaliyet Yıllarına Göre Dağılımı

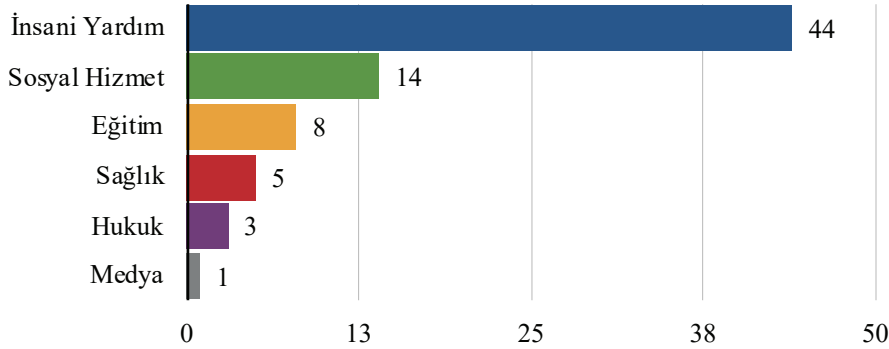

Grafik-4'ten anlaşıldığı üzere yalnızca İstanbul'daki Suriyelilerle çalışan sivil toplum kuruluşları 5 (%6,7), yalnızca Türkiye'deki Suriyelilerle çalıştığını belirten sivil toplum kuruluşlarının sayısı 17 (%22,7), yalnızca Suriye'deki Suriyelilere yönelik çalışan kuruluş sayısı ise 1 (%1,3) olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada 10 tane (%13,3) sivil toplum kuruluşunun İstanbul ile beraber Suriye'deki Suriyelilerle, 42 tane (%56) sivil toplum kuruluşunun ise hem Türkiye'deki hem de Suriye'deki Suriyelilerle birlikte çalıştığı dikkat çekmektedir.

Grafik 4: Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeli Gruplara Yönelik Faaliyetlerine Göre Dağılımı

Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarına göre dağılımında (Grafik-5) görüldüğü üzere ciddi bir orantısızlık göze çarpmaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluşları arasında insani yardım çalışmalarında bulunanların büyük bir ağırlık teşkil ettiği (%58,66), özellikle sağlık (%6,7) ve hukuk (%4) alanındaysa sayının oldukça düşük kaldığı anlaşılmaktadır.

Grafik-5: Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Sivil Toplum Kuruluşlarının Ağ Yapısına Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen 75 sivil toplum kuruluşunun ağ yapısına ilişkin verileri uluslararası ağ ve ulusal ağ şeklinde iki boyutta ele almak anlamlı olacaktır. İlk olarak uluslararası ağ yapısına bakıldığında (Tablo-1), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Save the Children başı çekmektedir. Bunun yanında Pozitif Yaşam Derneği, Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, Maya Vakfı ve Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC) uluslararası kuruluşlarla kurdukları ağ sayısında öne çıkan ulusal teşkilatlanmalardır.

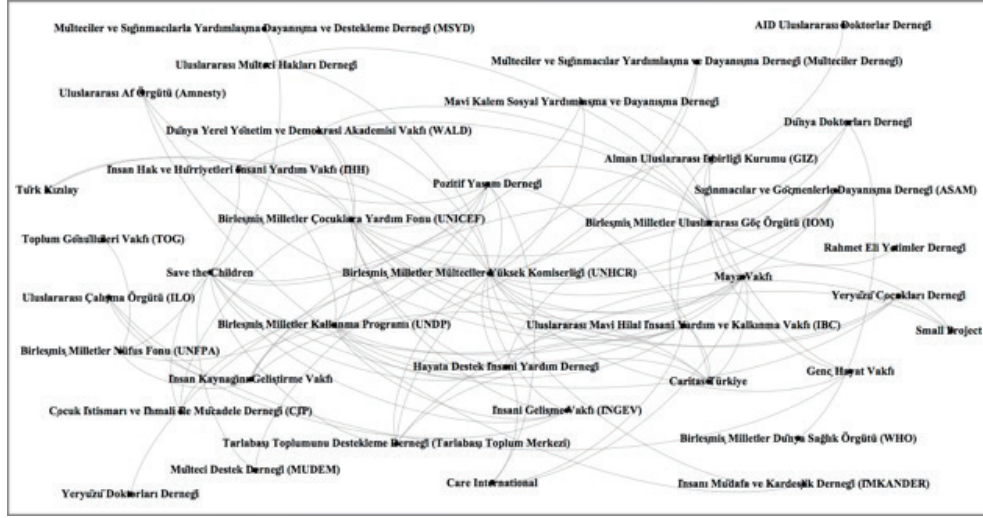
Tablo-1: Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararası Ağ Sayısı

	Sivil Toplum Kuruluşları	Ağ Sayısı
1	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)	20
2	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)	12
3	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)	11
4	Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM)	11
5	Save the Children	10
6	Pozitif Yaşam Derneği	9
7	Hayata Destek İnsani Yardım Derneği	8
8	Maya Vakfı	8
9	Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC)	8
10	Caritas Türkiye	6
11	Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ)	6
12	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı	6
13	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (IHH)	5
14	İnsani Gelişme Vakfı (INGEV)	5

Tablo-1: Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararası Ağ Sayısı

	Sivil Toplum Kuruluşları	Ağ Sayısı
15	Tarlabası Toplumunu Destekleme Derneği (Tarlabası Toplum Merkezi)	5
16	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)	4
17	Care International	4
18	Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD)	4
19	Genç Hayat Vakfı	4
20	Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	4
21	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM)	4
22	Small Projects	3
23	Uluslararası Af Örgütü (Amnesty)	3
24	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	3
25	Çocuk İstismarı ve İhmali İle Mücadele Derneği (ÇİP)	3
26	Dünya Doktorları Derneği	3
27	Yeryüzü Çocukları Derneği	3
28	İnsanı Müdafı ve Kardeşlik Derneği (IMKANDER)	2
29	Mülteci Destek Derneği (MUDEM)	2
30	Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği)	2
31	Türk Kızılay	2
32	Uluslararası Mülteci Hakları Derneği	2
33	Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO)	1
34	Yeryüzü Doktorları Derneği	1
35	AİD Uluslararası Doktorlar Derneği	1
36	Rahmet Eli Yetimler Derneği	1
37	Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD)	1
38	Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)	1

Ağ sayılarının Gephi programı kullanılarak çıkarılan ağ haritasına göre (Harita-1), ağ sayısı büyük olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Save the Children kuruluşlarının ego ağlar oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ağ haritasında özellikle ağ merkezleri olan kuruluşların haritanın ortasına geldiği, ağ sayısı düşük olanların ise haritanın çevresine dağıldığı görülmektedir.

Harita-1: Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararası Ağ Haritası

Araştırmaya katılan 75 sivil toplum kuruluşu arasında var olan ilişki ağlarının sayılarına bakıldığında (Tablo-2), Türk Kızılay, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Fetih İnsani Yardım Vakfı, Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, AID Uluslararası Doktorlar Derneği, Pozitif Yaşam Derneği, Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (Özgür-Der), Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği) başı çekmektedir. Ağ sayılarındaki diğer dağılımlara bakıldığında insani yardım çalışmalarının ağırlığı oluşturduğu tabloda ağ sayısının da yine belirli sivil toplum kuruluşlarında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bu noktada kurumlar arası koordinasyonda Türk Kızılay ile İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) kuruluşlarının merkezi rolü dikkat çekicidir.

Tablo 2: Sivil Toplum Kuruluşlarının Ulusal Ağ Sayısı

Sivil Toplum Kuruluşları		Ağ Sayısı
1	Türk Kızılay	46
2	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)	37
3	Fetih İnsani Yardım Vakfı	26
4	Hayata Destek İnsani Yardım Derneği	20
5	AID Uluslararası Doktorlar Derneği	18
6	Pozitif Yaşam Derneği	17
7	Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (Özgür-Der)	16
8	Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	15
9	Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği)	15

Tablo 2: Sivil Toplum Kuruluşlarının Ulusal Ağ Sayısı

Sivil Toplum Kuruluşları		Ağ Sayısı
10	Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı	14
11	Beşir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	14
12	Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC)	14
13	Uluslararası Mülteci Hakları Derneği	14
14	Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEP)	14
15	Yeryüzü Doktorları Derneği	14
16	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı	13
17	Mülteci Destek Derneği (MUDEM)	13
18	Rahmet İnsani Yardım Derneği	13
19	Türkiye Diyanet Vakfı	13
20	Yeryüzü Çocukları Derneği	13
21	Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği (Tarlabaşı Toplum Merkezi)	12
22	Yetim Vakfı	12
23	Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	11
24	Genç Hayat Vakfı	11
25	Hayat Yolu Derneği	11
26	İnsanı Müdafa ve Kardeşlik Derneği (İMKANDER)	11
27	Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD)	11
28	Human Movie Team	10
29	İstanbul Ensarları Dayanışma Platformu	10
30	Sadakataşı Derneği	10
31	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM)	10
32	Verdiğin Senindir İnsani Yardım Derneği	10
33	İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MA-ZLUMDER)	9
34	İyiliğe Çağrı Uluslararası İnsani Yardım Derneği	9
35	Maya Vakfı	9
36	Umut Ol İnsani Yardım Derneği	9
37	Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	8
38	Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği	8
39	Dünya Doktorları Derneği	7
40	İyilikhane Çocuk Derneği	7
41	İyilikte Yarışanlar Derneği	7
42	Mutlu Yuva Derneği	7

Tablo 2: Sivil Toplum Kuruluşlarının Ulusal Ağ Sayısı

Sivil Toplum Kuruluşları		Ağ Sayısı
43	Sadaka Gölgesi İnsani Yardım Derneği	7
44	Darul Eytam Vakfı	6
45	İnsanı İnşa Derneği	6
46	Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)	6
47	Anda Kardeşe Vefa Derneği	5
48	Boğaziçi Vakfı	5
49	İnsani Hayat Derneği	5
50	Çocuk İstismarı ve İhmali İle Mücadele Derneği (ÇİP)	4
51	Fetih 1453 Derneği	4
52	Nef Vakfı	4
53	Önce İnsan Uluslararası Kadın ve Çocuklarla Dayanışma Derneği	4
54	Acil Yardım Gönüllüleri Derneği (ACİLDER)	3
55	Anadolu Eğitim ve Davet Gönüllüleri Federasyonu (Anadolu Platformu)	3
56	Bir İnsan Dünyaya Bedeldir Sağlık ve Eğitim Gönüllüleri Derneği (BISEG)	3
57	Deva Dayanışma ve Eğitim Vakfı	3
58	Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD)	3
59	Hak İnsani Yardım Derneği	3
60	İsimsiz İyilikler Grubu	3
61	Yuva Derneği	3
62	Bir Dünya İyilik Derneği	2
63	Hacı Habibullah Geredevi Vakfı (HAGEV)	2
64	İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV)	2
65	Masum Eli Derneği	2
66	Verenel Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	2
67	Yardımlı Uluslararası İnsani Yardım Derneği	2
68	Hayrat İnsani Yardım Derneği	1
69	İnsan Eğitimi Kültür ve Yardımlaşma Vakfı (İnsan Vakfı)	1
70	İyilik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (İyilik Derneği)	1
71	Rahmet Eli Yetimler Derneği	1
72	Selamet Uluslararası İnsani Yardım Derneği	1
73	Uluslararası İnsani Himaye ve Yardım Derneği (IHCRO)	1
74	İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu (İDDEF)	—
75	Yardımlı Derneği	—

Yerel ve bölgesel sivil toplum kuruluşlarının aralarındaki ağ sayıları Gephi programı aracılığıyla haritaya dönüştürüldüğünde (Harita-2), ağ merkezlerinin yine haritanın ortalarında toplandığı ve irtibatı az olanların ise çevreye dağıldığı görülmektedir. Buna göre de uluslararası ağ haritasına göre düğüm sayısının daha fazla olduğu ve iç dayanışmanın görece daha güçlü olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda Türk Kızılay ile İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) şeklinde 2 ego ağın da öne çıktığı söylenebilir.

Harita-2: Sivil Toplum Kuruluşlarının Ulusal Ağ Haritası

TARTIŞMA VE SONUÇ

Suriye’de çıkan iç savaşın ardından çevre ülkelere doğru yönelen Suriyeli göçü, en uzun sınıra sahip olduğu komşu ülkesi olarak Türkiye’yi doğrudan etkilemiştir. Bu süreçte Batılı ülkelerin Türkiye’den, doğu sınırını açık tut-masını batı sınırını ise güçlendirmesini talep ettiklerine ve destek yerine söylem ürettiklerine tanık olunmuştur (Erdoğan, 2018: 10). Böylelikle uluslararası aktörlerin geri durmasıyla da göçün yükü ciddi manada Türkiye’nin

kendi kay-naklarına kalmıştır. Her ne kadar Türkiye yönetimi meseleye insani bakış açısıyla yaklaşmış ve açık kapı politikasıyla Suriyelileri kabul etmişse de savaşın uzamasıyla birlikte göçün ağırlaşan yükü yeni çözüm arayışlarını beraberinde getirmiştir. Bu noktada acil eylem koduyla AFAD üzerinden çalışmalara başlayan Türkiye yönetimi, diğer taraftan göçün ağırlaşmaya başlayan yükünü Türk Kızılay üzerinden sivil toplum kuruluşlarına devretmiştir. Söz konusu devir teslim sürecinde 10. yıl geride kalmış ve bu göç yönetiminde sivil toplum kuruluşları arasında anlamlı birliktelikler gelişmiş-tir. Araştırma kapsamında da bu koordinasyon ve işbirliği ilişkisi hem ulusal hem de uluslararası boyutuyla ele alınmıştır.

İlk olarak araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşları yapısal açıdan incelendiğinde toplamda 13 tane (%17,3) sivil toplum kuruluşunun 2000 öncesinde, 20 tanesinin (%26,7) ise 2001-2010 yılları arasında kurulduğu görülmektedir. Bu noktada literatürde ifade edilen Avrupa Birliği sürecinin sivil toplum kuruluşuna nicel etkisinin görünür olduğu anlaşılmaktadır (Aldemir, 2020: 58; Aktay, 2008: 57). İncelenen sivil toplum kuruluşlarının 42 tanesinin (%56) ise 2011 yılından sonra, yani Suriyeli göçü döneminin içerisinde kurulduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle de Suriyeli göçünün sivil toplum kuruluşları üzerinde öncelikle niceliksel bir etki oluşturduğu söylenebilir. Gerek uluslararası fon desteği gerekse de sahada karşılaşılan ihtiyacın yönlendirmesi neticesinde Suriyeli göçünün ardından sivil toplum kuruluşlarının, %56 artış oranıyla sayısını ikiye katladığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında elde edilen bulgulardan son dönemde kurulan ve Suriyelilere yönelik son dönemde faaliyet yürüten STK sayısı arasında bir denklik dikkat çekmektedir. Buna göre de araştırmaya katılan toplamda 29 tane (%38,6) sivil toplum kuruluşunun uluslararası bir görünüm taşıdıkları tespit edilmiştir. Yine nicel veriler birbiriyle ilintili okunduğunda toplamda 43 tane (%57,3) sivil toplum kuruluşunun sınır ötesindeki Suriyelilere yardım faaliyetlerinde bulunması, Suriyeli göçü sürecinin sivil toplum kuruluşlarına aynı zamanda uluslararası bir görünüm de kattığı şeklinde yorumlanabilir. Literatürde de yapılan yardım çalışmalarında ağırlığın Suriye bölgesine yönelik olduğu aktarımı desteklenmektedir (Çorabatır ve Hassa, 2013: 19).

İkinci olarak sivil toplum kuruluşları faaliyetleri açısından incelendiğinde, Suriye savaşıyla birlikte veya hemen akabinde Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının sayısı toplamda 38 tane (%50,7) olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanında faaliyet alanlarına göre dağılım incelendiğinde sivil toplum kuruluşları arasında insani yardım çalışmalarında bulunanların büyük bir ağırlık teşkil ettiği (%58,66) tespit edilmiştir. Buna göre en fazla Suriyeli sayısı başı çeken İstanbul'da, yine en fazla sayıda olan sivil toplum kuruluşları, yaşanan bu insani krize duyarlı davranmış ve özellikle göçün ilk sürecinde insani yardım noktasında önemli bir işlev yerine getirmişlerdir. Diğer taraftan sivil toplum kuruluşlarının sayısındaki büyüme içerisinde yarından fazlanın (%58,66) insani yardım faaliyeti alanında olması göç yönetimi sürecinin ilerleyen süreci için bir eksiklik olarak ifade edilebi-

lir. Nitekim özellikle sağlık (%6,7) ve hukuk (%4) alanındaki sayının oldukça düşük kaldığı, ayrıca yalnızca 1 tane medya alanında çalışan sivil toplum kuruluşu olduğu görülmüştür.

Göçün ilk döneminde var olan insani yardım ihtiyacı, göçün ilerleyen zamanlarında yeni ihtiyaçlara kapı açmıştır. Örneğin geri dönüşün uzamasıyla birlikte Suriyelilerin çalışma izinleri, çocukların eğitim ihtiyacı, hak mağdu-riyetleri ve sosyal uyum sorunları gibi yeni dönem sorunlar su yüzüne çıkmıştır. Özellikle sosyal uyum çalışmalarının önemli bir sorun alanı olarak kamuoyu tepkisine yol açan bilgi kirlilikleri ve dahi bununla beraber artan nefret söylemleriyle mücadele etmek için medya alanında çalışan yalnızca 1 tane sivil toplum kuruluşu olması oldukça yetersizdir. Söz konusu süreç değişimi, benzer şekilde sivil toplum kuruluşlarını da bir rol değişimine itmektedir. Bu anlamda Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarında ağırlıklı geliştirici ve iyileştirici yönüyle görünen I. basamak koruma düzeyi-nin sürdüğü (Kars, 2013: 359) ve insani yardım konusunda kuruluşların sahip olduğu kaynaklarla krize pansumanda bulunmasının artık yeterli görünmediği (Kaçmaz, 2016: 144) literatürde de aktarılmaktadır. Bu minvalde göçün kazandığı bu yeni boyutunda alanlara yönelik ihtisaslaşmanın bir zaruriyet taşıdığı ve sivil toplum kuruluşları arasında bir iş bölümünün ivedilikle inşa edilmesinin gerekliliği anlaşılmaktadır.

Üçüncü olarak sivil toplum kuruluşları arasındaki iş bölümü ve kurumsal irtibatlar, uluslararası ile ulusal ağ örüntüsü arasında tezat bir görünüm arz etmektedir. Buna göre sivil toplum kuruluşları arasında kurulan işbirliklerine bakıldığında 75 sivil toplum kuruluşunun yalnızca 25 tanesinin yani 1/3'ünün uluslararası ağlara açık olduğu diğerleri-nin ise dışarıya kapalı olmayı tercih ettikleri anlaşılmıştır. Bu noktada literatürde ifade edilen uluslararası kuruluşların sivil toplum yapılanmasında büyüyen rolüne ilişkin savın (Çaha, 2016: 79) saha verileriyle desteklenmediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda ulusal ağlar bakımından da 75 sivil toplum kuruluşu arasında 22 tanesinin 3 ve daha az ağ kurduğu, yalnızca 4 tanesinin 20 ve üstü ağ kurduğu görülmektedir. Burdan yaklaşımla söylenebilir ki sivil toplum kuruluşları ulusal açıdan da daha içe dönük olarak çalışmayı tercih etmektedirler. Bu noktada uluslararası kuruluşların bilgi paylaşımı noktasında direnç göstermesi (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 81), yerli kuruluşlar arasında ise ilkelerin çatışması nedeniyle kaynak kullanımı ve bilgi paylaşımı noktasında çekincelerin oluşması (Çorabatır ve Hassa, 2013: 19), bu süreçte yaşanan IŞİD ve FETÖ yapılanma deneyimleri de (Aldemir, 2020: 108) sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu zayıflatan faktörler olarak vurgulanmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon ve işbirliği ilişkilerinin ortaya çıkardığı ağ haritasından elde edilen bulgulara göre sivil toplum kuruluşları arasında ciddi bir dağınık yerleşim dikkat çekmektedir. Bu da Suriyeliler-le çalışan sivil toplum kuruluşları arasında ifade edilen çeşitliliği ve dağınıklığı (Erder, 2017: 130) ortaya koymaktadır. Söz

konusu dağınık dağılımda bazı ego ağların öne çıktığı anlaşılmaktadır. Özellikle AFAD ile birlikte sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünü yapan Türk Kızılay (Erdoğan, 2018: 7) ve İslami duyarlılığı yüksek kuruluşlar arasında başı çeken kuruluş olarak İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 77) tarafın-dan bu insani krizdeki önemli rol bu veri ile görsellik kazanmaktadır. Bu süreçte Türk Kızılay, uluslararası fonlar ve ulusal bağışlar nedeniyle Toplum Merkezleri modeli üzerinden Suriyeli konusunda etkin bir güç halini almış (Akıncı ve Altuntaş, 2021: 169), bu durum ağ haritasında da kendisini göstermiştir. Bununla dışında literatürde Suriyelilere yöne-lik çalışan sivil toplum kuruluşları arasında öne çıkarılan Hayata Destek Vakfı (20 ağ sayısı), Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (15 ağ sayısı), Uluslararası Mavi Hilal Vakfı (14 ağ sayısı), Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (14 ağ sayısı) (Artan ve Arıcı, 2017: 17), Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (10 ağ sayısı), İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (9 ağ sayısı) (Apak, 2015: 277) de yine ağ harita-sında nispeten dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak Türkiye, geçmişin milliyetçi ve geleceğin küresel göçmen politikası arasında bir gerilim yaşamaktadır (İçduygu, 2015: 12) ve bu gerilim sürecinde sivil toplum kuruluşlarının aralarındaki ağların önemi gide-rek büyümektedir. Çünkü kurumlararası çalışmalar sağladığı ağ yoluyla kaynakları ortak kullanma imkanı tanımakta (Brody ve Nair, 2020: 365) ve bu yolla da göç konusunda etkin bir yönetim imkanı sunmaktadır. Hem niceliksel boyu-tu hem de niteliksel çeşitliliği nedeniyle Suriyeli göçünde bir gereklilik olan söz konusu birliktelik hususunda ise Tür-kiye'deki sivil toplum kuruluşlarının gerek ulusal gerekse de uluslararası ağ hususunda gelişime ihtiyaç duydukları söylenebilmektedir. Bununla birlikte Suriyeli göçünde içine girdiğimiz ikinci 10 yılda, Suriyeli sivil toplum kuruluşla-rının sahada görünür olmaya başlamasıyla göç yönetimi sürecinde yeni bir dinamikten de bahsedilebilmektedir. Nite-kim arabulucu bir ses ve toplumsal sorunlar için bir kaldıraç misyonuna sahip olan göçmen sivil toplum kuruluşları (Theodore ve Martin, 2007: 271), mültecilerin kendilerini ifade etme kanalları olarak yerel halk arasında konum edin-meleri adına da hayati önem taşımaktadır (Benezet ve Zetter, 2014: 304). Özellikle uyum konusunda bu koordinasyona ihtiyacın elzem olduğu, çünkü uyumun hem göçmen hem de yerel halka sorumluluk içerdiği vurgulanmaktadır (Şimşek, 2018: 376). Halihazırda birlikte iş yürütme-ye henüz başlanılmayan Suriyeli sivil toplum kuruluşlarının ilerle-yen süreçte Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının ağ haritası içerisine gireceği öngörülmektedir. Suriyeli göçünün ikinci 10 yılı için ayak sesleri duyulmaya başlayan bu konuda yeni araştırmalara ihtiyaç ol-duğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar-Savran, G. (2013). *Sivil Toplum ve Ötesi: Rousseau, Hegel, Marx*. 3. baskı İstanbul: Belge Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ager, A. & Strang, A. (2008). "Understanding Integration: A Conceptual Framework". *Journal of Refugee Studies*. 21(2), 166-191.

Ağcasulu, H. (2018). "Sosyal Bilimlerde İlişkileri İnceleyen Bir Yöntem: Sosyal Ağ Analizi". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 1915-1933.

Akatay, A. & Harman, S. (2017). *Sivil Toplum Kuruluşları: Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük*. 4. baskı. Bursa: Ekin Yayınevi.

Akıncı, H.ve Altuntaş, M.(2021). "Türkiye Kızılay Derneği" (içinde) *Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşları: Yerel Yö-netim, Sivil Toplum Kuruluşları ve Özel Sektör*. II. cilt. Editörler: Nebile Özmen ve Abdulhakim Beki. İs-tanbul: Efe Akademi Yayınevi, ss. 157-174.

Aktay, Y. (2008). *Doğu-Batı Ekseninde Sivil Toplum*. *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*. Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan (Ed.), İstanbul: Kaknüs Yayınları, ss. 53-71.

Aldemir, T. (2020). *İnsanlığın Geleceği ve Sivil Toplum*. İstanbul: Tirekitap Yayınevi.

Apak, H. (2015). *Uluslararası Göç ve Sivil Toplum: Suriyeli Göçmen STK'lar*. Genç Akademisyenler Sempozyumu I (ss. 274-282). Mardin: Kadim Akademi.

Artan, T. & Arıcı, A. (2017). "İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi" (içinde) *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1 (1), ss. 1-21.

Aslan, S. (2010). *Türkiye'de sivil toplum*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 260-283.

Atatanır, H. (2019). *Sivil Toplum, Sosyal Yardım ve Hak Temelli Yaklaşım*. 2. baskı. Ankara: Dorlion Yayınları

Balgopal, P. R. (2000). *Social Work Practice With Immigrants And Refugees*. New York: Columbia University Press.

Barton, A. (1968). Bringing Society Back In: Survey Research and Macro-Methodology. *American Behavioral Scientist*, 12, 1-9

Benezer, G. & Roger Z. (2014). "Researching and Directions: Conceptual and Methodological Challenges and Re-searching Refugee Journeys," *Journal of Refugee Studies*, 28/3: 297-317.

BMYYK (2013). Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı. <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66404> Erişim Ta-rihi 26.07.2022

Boyd M. & Nowak J. (2012). "Social Networks and International Migration," in M. Martiniello, J. Rath (eds), *An Introduction to International Migration Studies. European Perspectives*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 77-103.

Brody, R. & Nair, M. D. (2020). *Makro Sosyal Hizmet. Çeviren: Sema Buz ve Mustafa Çağrı Ayalp*. Ankara: Nika Yayınevi

Buğra, A. (2013). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. 6. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları

Collett, J. (2004). Immigration is a Social Work Issue. *Social Work, Immigration and Asylum -Debates, Dilemmas And Ethical Issues For Social Work and Social Care Practice*. In D. Hayes & B. Humphries (Eds), pp.77-95.

Cordero-Guzmán, H.R. (2005) "Community-Based Organisations and Migration in New York City". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(5), ss. 889-909.

Çaha, Ö. (2016). *Sivil Toplum ve Devlet*. 6. baskı. Ankara: Orion Kitabevi

Çiçekli, B. (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, (18).

Çorabatır, M., & Hassa, F. (2013). *Report on the Activities of Non Governmental Organisations for Syrian Refugees in Turkey*. Research Centre on Asylum and Migration. Ankara: Anıl Matbaa

Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. & Hülür, A. B. (2016). 'Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu': Suriyeli Sığınmacıların Günde-lik Hayatı: Antep-Kilis Çevresi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Doğan, A. S. (2021). Türk Halkının Suriyeli Algısı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Filiz Kitabevi

Emre, A. (2008). “Sivil Toplum Taleplerinin İçinde Ekonomik ve Sınıfsal Talepler Yoktur ve Ekonomik Adaletsizliğe Hiç Yer Verilmez” (içinde) Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları. Editörler: Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan. İstanbul: Kaknüs Yayınları, ss. 87-96.

Erder, S. (2017). Suriye Göçü ve Sonrası. Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar: Sosyal Hizmet(ler)i Yeniden Dü-şünmek Konferansları. Ankara: Nika Yayınevi, ss. 125-133.

Erdoğan, M. M. (2018). Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum. 2. baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üni-versitesi Yayınları.

Gençer, M. (2017). Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış. Yıldız Social Science Review, 3(2), 19-34.

Gümüş, K. (2008). STK’lar Sivil Toplumun Yerine Geçemez, Sivil Toplumun Katılımı İçin Çalışırlar. Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları. Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan (Ed.), İstanbul: Kaknüs Yayınları, ss. 9-18.

Hart, R. (2009). Child Refugees, Trauma and Education: Interactionist Considerations on Social and Emotional Needs and Development. Educational Psychology in Practice, 25, 351-368.

Ife, J. (2008). Human Rights and Social Work: Toward Rights-Based Practice New York: Cambridge UP.

İçduygu, A. (2015). “Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead,” Working Paper, Transatlantic Council on Migration, Migration Policy Institute, Washington DC. (April)

İçişleri Bakanlığı (2022). Dernek İstatistikleri. <https://www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari> Erişim Tarihi 21.07.2022

Kaçmazer, M. (2016). Toplumsal Kabul ve Yaraların Sarılması İçin STK Çalışmaları. Göçler ve Ortak Geleceğimiz Sempozyumu. Yahya Ayyıldız (Ed.). İstanbul: Tirekitap Yayınevi

Kars, Özcan (2013). “Sivil Toplum Örgütlerinde Sosyal Hizmet” (içinde) Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenle-riyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları. Editörler: Hakan Acar, Nilüfer Cengiz, Elvettin Ak-man. ss. 1, 347-364.

- Kirişçi, K. (2014). *Syrian Refugees and Turkey's Challenges: Going Beyond Hospitality*. Washington DC: Brookings Institute.
- Kucur, F. (2021). *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek*. İstanbul: İz Yayıncılık
- Mackreath, H. & Sağnıç, Ş. G. (2017). *Civil Society and Syrian Refugees in Turkey*. Yurttaşlık Derneği
- Mardin, Ş. (2020). “Sivil Toplum” (içinde) Türkiye’de Toplum ve Siyaset: Makaleler 1. Editörler: Mümtaz’er Türköne ve Tuncay Önder. 24. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 9-19.
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (8. Baskı). 2 Cilt. Özlem Akka-ya. (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öner, M. A. (2004). *Üçüncü Sektörde Mükemmel Yönetim Modeli*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Özdemir, S. (2004). Kar Gütmeyen Kuruluşlar (KGK) ve Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Artan Rolü. *Journal of Social Policy Conferences*, 48, ss. 129-161.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. 2. baskı. İstanbul: İTO Yayınları.
- Sarıpek, D. B. (2017). “Hak Temelli” Sosyal Politikadan “Hayırseverlik Temelli” Sosyal Politikaya Geçişte Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. *İnsan ve İnsan*, 4(11), 81-99.
- Sellümi, M. (2016). *Üçüncü Sektör: Sivil Toplum Kuruluşları*. 2. baskı. İstanbul: Artı Eksi Yayınları
- Sirin, S. R. & Aber, J. L. (2018). Increasing Understanding for Syrian Refugee Children with Empirical Evidence. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 13, 1-6.
- Suri, H. (2011). Purposeful Sampling in Qualitative Research Synthesis. *Qualitative Research Journal*, 11(2), 63-75.
- Şenkal, A. (2003). Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri. *Journal of Social Policy Conferences*, 45, ss: 97-126.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki

Suriyeli Mülteciler Örneği. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 18(40/2): 367-392.

Taşgın, N. Ş., & Özel, H. (2011). Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü. Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2), 175-190.

Theodore, N. & Martin, N. (2007). “Migrant Civil Society: New Voices In The Struggle Over Community Develop-ment”. Journal Of Urban Affairs, 29(3), ss. 269-287

Thompson, N. (2017). Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. 3. baskı. Ankara: Dipnot Yayınları

Tuncel, G. (2011). Sivil Toplum ve Devlet. Malatya: Bilsam Yayınları

Vakıflar Genel Müdürlüğü (2022). https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/01vakiflarin-turlerine-gore-dagilimi-13082021.pdf Erişim Tarihi: 21.07.2022